

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

БЄЛОУСОВА КАРІНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 658:005

**УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видам економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Державному вищому навчальному закладі «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України (м. Донецьк) на кафедрі економіки підприємства.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Попова Ольга Юріївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний
університет» Міністерства освіти і науки
України, завідувач кафедри
зовнішньоекономічної діяльності підприємств

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Момот Володимир Євгенович,
Дніпропетровський університет імені Альфреда
Нобеля (м. Дніпропетровськ), завідувач
кафедри інноваційного менеджменту та
міжнародної логістики;

кандидат економічних наук, доцент
Ягнюк Ірина Михайлівна,
Приватний вищий навчальний заклад
«Макіївський економіко-гуманітарний
інститут» (м. Макіївка), доцент кафедри
економіки підприємства

Захист відбудеться «29» травня 2014 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.052.07 у ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» за адресою: 83050, м. Донецьк, вул. Артема, 96.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» за адресою: 83001, м. Донецьк, вул. Артема, 58.

Автореферат розісланий «28» квітня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Оленцевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалізація завдань підвищення рівня економічного і соціального розвитку економіки України значною мірою залежить від результатів господарської діяльності промислових підприємств. В умовах загального зниження індексів виробництва промислової продукції – до 98,2% у 2012 р. від рівня 2011 р., фіксується ряд негативних тенденцій, пов'язаних із зростанням абсолютних обсягів залучення ресурсів до господарських процесів, що є наслідком дотримання переважно екстенсивної траєкторії розвитку сучасних підприємств. У цих умовах накопичуються деструктивні зміни у системі господарювання підприємств, проявом чого є зменшення у 2012 р. рівня рентабельності операційної діяльності до 5%; збільшення рівня збитків та кількості збиткових підприємств у промисловому секторі до 35,5% від їх загальної чисельності, недостатній рівень інвестиційного забезпечення процесів оновлення основних засобів і впровадження технологій ресурсозбереження суб'єктами господарювання. У результаті накопичення негативних змін виникають загрози отримання незадовільних результатів господарювання, що вимагає пошуку дієвого інструментарію підвищення ефективності діяльності підприємств за рахунок наявного потенціалу ресурсної бази виробництва та його збільшення для забезпечення зростання суспільного добробуту.

Вагомий внесок у вирішення питань ресурсного забезпечення процесів розвитку підприємств становлять роботи таких українських та зарубіжних учених як В. Дементьєв, О. Кендюхов, В. Момот, О. Мартякова, Д. Норт, О. Попова, Н. Рекова, П. Ромер, Р. Солоу, Дж. Стігліц, І. Швець, О. Шилова, Д. Харрісон, В. Хобта, І. Ягнюк та інших. Науковий доробок економістів спрямовано на визначення умов розвитку підприємств, оцінку міри ефективності використання ресурсів, дослідження основних напрямів формування потенціалу підприємств. Водночас слід констатувати необхідність гармонійного поєднання цих процесів на засадах визначення причинно-наслідкових та кореляційних зв'язків, що вимагає поглиблення досліджень таких теоретичних, науково-методичних і практичних аспектів як визначення передумов формування ресурсного потенціалу та можливостей його реалізації для забезпечення процесів розвитку суб'єктів господарювання. Актуальність питань удосконалення системи управління ресурсним потенціалом розвитку підприємств обумовила вибір теми дисертації, її мету і формування пріоритетних задач наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі економіки підприємства ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» Міністерства освіти і науки України відповідно до планів науково-дослідних робіт за темою «Науково-теоретичне і методичне забезпечення управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства» (номер державної реєстрації 0113U005810), у ході виконання якої автором визначено сутність, особливості формування та управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства; кафедри економіки підприємства Макіївського економіко-

гуманітарного інституту «Соціально-економічні проблеми адаптації суб'єктів реального сектору у сучасних умовах» (номер державної реєстрації 0109U005226), у ході виконання якої автором визначено специфіку впливу ресурсного потенціалу територій на збалансованість соціо-еколого-економічного розвитку суб'єктів господарювання.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвинення теоретичних засад, обґрунтування науково-методичних підходів та розробка практичного інструментарію управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства для забезпечення ефективної господарської діяльності.

Для досягнення мети в дисертації поставлено та вирішено наступні задачі:

виокремлено етапи еволюції місця та ролі ресурсів у забезпеченні господарської діяльності підприємства;

уточнено сутність та види складових ресурсного потенціалу розвитку підприємства;

сформовано концептуальні засади управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства;

визначено сучасний стан ресурсного забезпечення процесів розвитку вітчизняних підприємств;

систематизовано принципи управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства;

розроблено науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства;

розвинуто науково-методичні положення з оцінки умов досягнення беззбиткового стану і забезпечення прибуткової діяльності підприємства;

обґрунтовано науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності використання стандартів управління якістю на підприємстві;

запропоновано концептуальний підхід до прийняття управлінських рішень на основі індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси формування ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні, науково-методичні і практичні аспекти забезпечення ефективної господарської діяльності підприємства на основі формування економічного інструментарію управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність способів наукового пізнання, загальнонаукові принципи й методи проведення досліджень. Теоретичним підґрунтям роботи стали фундаментальні положення теорії управління, теорія економічного зростання, ресурсна концепція стратегічного управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені теоретичним і методичним аспектам ресурсного забезпечення господарської діяльності підприємств.

У роботі використано метод формалізації (для визначення змісту та

зв'язків між ресурсами, потенціалом і розвитком підприємства); історично-логічний метод (при аналізі еволюції концепцій ресурсного забезпечення розвитку підприємства); аналіз і синтез (у системних дослідженнях потенціалу, формуванні структури ресурсного потенціалу розвитку підприємства); методи об'єктно-структурного і системного аналізу (при формуванні складових концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства, обґрунтуванні підходів до оцінки ресурсного потенціалу); процесний і ситуаційний (для розробки системи принципів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства); методи сценарного аналізу (при оцінці умов досягнення беззбиткового стану і забезпечення прибуткової діяльності підприємства); методи економіко-математичного моделювання та функціонально-цільовий підхід (при оцінюванні ресурсного потенціалу розвитку підприємства).

Інформаційну базу дисертаційної роботи становлять законодавчі та нормативні акти України з питань регулювання господарської діяльності підприємств. Емпіричну базу дослідження становлять офіційні дані Державної служби статистики України, фінансова і бухгалтерська звітність вугледобувних підприємств Донецької області, монографії, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо формування інструментарію управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

Основні наукові результати полягають у такому:

вперше:

запропоновано концептуальний підхід до індикаторного оцінювання ресурсного потенціалу розвитку підприємства на основі поділу показників на стимулятори і дестимулятори із встановленням коефіцієнтів вагомості при використанні методу аналізу ієрархій, що дозволяє оцінити і порівняти економічні, екологічні та соціальні параметри господарської діяльності підприємств однієї галузевої приналежності та визначити стратегічні напрями їх розвитку;

удосконалено:

науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства на основі встановлення функціональної залежності між результатами і витратами та оцінки критичного обсягу ресурсів, при якому відбувається зміна напряму формування потенціалу розвитку підприємства, що дозволяє визначити рівень участі ресурсів у забезпеченні якісних і кількісних результатів господарської діяльності;

рекомендації з обґрунтування доцільності використання стандартів управління якістю на підприємстві на основі побудови матриці бальних оцінок рівня реалізації інтересів партнерів підприємства (постачальників та споживачів) у процесі співробітництва, що сприяє ефективному уникненню відхилень від планових параметрів виробничої діяльності при зменшенні поточних витрат на контроль і регулювання ресурсного потенціалу розвитку підприємства;

науково-методичний підхід до оцінки умов досягнення безбиткового стану і забезпечення прибуткової діяльності підприємства, принциповою особливістю якого є створення можливостей для уникнення псевдоточок безбитковості, що дозволяє здійснити обґрунтований вибір траєкторії розвитку підприємства при максимізації фінансових результатів з урахуванням ймовірності реалізації оптимістичного, задовільного або песимістичного сценаріїв;

дістало подальшого розвитку:

визначення сутності ресурсного потенціалу розвитку підприємства, в якому, на відміну від існуючих підходів, поєднуються не лише якісні та кількісні характеристики ресурсів виробничої діяльності, але й ступінь ефективності їх використання, що формує об'єктивне підґрунтя для активізації господарських процесів та забезпечення розвитку підприємства;

зміст системи принципів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства, побудованої виходячи з необхідності подолання конфліктів або здійснення співробітництва між підприємствами одного виду діяльності, що дозволяє врахувати ступінь обмеженості ресурсів, рівень мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища, специфіку організації господарських процесів при прийнятті рішень щодо забезпечення розвитку підприємства;

складові концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства на основі виділення сукупності підсистем та їх взаємозв'язків і взаємообумовленості дії, основою якої є прийняття рішень, орієнтованих на вилучення або залучення додаткових ресурсів до господарської діяльності залежно від досягнутих на попередніх етапах господарювання фінансово-економічних результатів, що сприяє підвищенню ефективності використання ресурсного потенціалу при забезпеченні розвитку підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. До результатів, що мають практичне значення, належать розробки щодо діагностики та індикаторної оцінки ресурсного потенціалу з метою покращення його економічних, соціальних та екологічних характеристик для забезпечення розвитку підприємства.

Практичну цінність результатів дисертаційної роботи і доцільність їх використання у господарській діяльності підприємств підтверджено: Департаментом розвитку базових галузей промисловості Донецької обласної державної адміністрації (довідка № 1-6/167 від 18.10.2013 р.), Донецькою обласною радою (довідка № 0077-31 від 19.02.2014 р.); ВП «Шахта імені М.І. Калініна» ДП «Донецька вугільна енергетична компанія» (№24/174 від 18.02.2014 р.).

Окремі положення дисертації використовуються у навчальному процесі ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» при викладанні дисциплін «Економічне обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків», «Економіка природокористування» (довідка про використання наукових і методичних рекомендацій у навчальному процесі № 29-79/16 від 24.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням, усі результати якого одержано автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті ідеї, положення і розрахунки, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації, одержали схвалення на таких конференціях:

– міжнародних: «Маркетинг інновацій та інновації у маркетингу» (м. Суми, 2011 р.), «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2012 р.), «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури» (м. Львів, 2013 р.);

– всеукраїнських: «Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України» (м. Донецьк, 2012 р.), «Перспективи розвитку економіки у ринкових умовах» (м. Мукачево, 2013 р.), «Сучасні проблеми управління інвестиційною та інноваційною діяльністю» (м. Донецьк, 2013 р.).

Публікації. Основні ідеї, положення і результати дисертаційної роботи відображено у 19 наукових публікаціях, з яких 9 – у фахових виданнях, 2 – в іноземних і таких, що входять до наукометричних баз, 2 розділи у колективних монографіях, 6 тез у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,16 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,62 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (188 найменувань на 21 сторінці) і 6 додатків (на 8 сторінках), містить 15 таблиць (на 34 сторінках) та 14 рисунків (на 23 сторінках). Повний обсяг роботи – 190 сторінок, основний зміст викладено на 161 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення результатів, відображено апробацію дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування ресурсного потенціалу розвитку підприємства**» уточнено зміст еволюції місця та ролі ресурсів у здійсненні господарської діяльності підприємств; уточнено сутність та види складових ресурсного потенціалу розвитку підприємства; сформовано концептуальні засади управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

Обґрунтовано, що господарська діяльність вітчизняних підприємств вимагає використання широкого кола ресурсів, рівень акумуляції яких значною мірою впливає на обсяги та інтенсивність виробничо-фінансових процесів. Ресурси, що використовуються у господарських процесах, суттєво розрізняються за кількісними і якісними характеристиками, що обумовлено їх обмеженістю, джерелами утворення, інституціональними нормами

регулювання процесів залучення та споживання у виробництві. Залежно від умов поєднання та сформованих на підприємстві комбінацій використання ресурсів створюються поточні та перспективні можливості їх трансформації в економічні блага, призначені для задоволення суспільних потреб.

На підставі дослідження концепцій ресурсного забезпечення розвитку підприємства обґрунтовано доцільність використання ресурсної теорії розвитку. Зміст ресурсів у дисертації запропоновано трактувати як можливості підприємства, які є структурованими відповідно до місця у забезпеченні реалізації місії підприємства або окремого операційного циклу у процесі виробництва продукції, використання яких дозволяє виконувати певну виробничу функцію (розподіл, обмін, споживання) з метою отримання результатів у вигляді прибутку або іншого ефекту. У роботі відзначається, що особливістю використання ресурсів у забезпеченні господарської діяльності підприємства є зростання міри невизначеності управлінського інструментарію у сфері ресурсного менеджменту. Сутність зростання міри невизначеності пов'язана із ускладненням процесів управління, що проявляється у необхідності використання спеціального інструментарію координації та регулювання споживання різних видів ресурсів, що мають специфічні властивості. Зокрема, ресурси розподіляються за часом використання, трансформуються в унікальний продукт, не завжди набувають ознак адитивності при виміру у натуральних одиницях, характеризуються схильністю до формування синергетичних ефектів при вимірі у вартісних одиницях.

На основі узагальнення виявлених особливостей ресурсів, що залучаються у господарську діяльність підприємств, еволюції їх ролі у забезпеченні розвитку суб'єктів господарювання у часі, у дисертаційній роботі обґрунтовано тезу про те, що окремі види ресурсів створюють різні можливості розвитку. Встановлено, що параметри розвитку залежать від низки факторів, а саме: рівня конкуренції між суб'єктами господарювання за доступ до ресурсів, технології використання ресурсів, етапу життєвого циклу господарських процесів, специфіки та сфери діяльності підприємства. Виявлено основні характеристики ресурсів, пов'язані із реалізацією можливостей підприємства до випуску продукції (статичний аспект) та нарощуванням обсягу ресурсів за кількісними та якісними характеристиками у майбутніх періодах господарювання (динамічний аспект).

У роботі висвітлено зміст і підпорядкованість понять «ресурси», «потенціал» та «розвиток». Обґрунтовано необхідність їх об'єднання у комплексне поняття «ресурсний потенціал розвитку підприємства». На основі дослідження таких аспектів виміру потенціалу як ресурсний, результативний, цільовий (стратегічний) і ціннісний, у роботі запропоновано авторське визначення змісту ресурсного потенціалу розвитку підприємства як сукупності відносин, що виникають на підприємстві з приводу залучення та використання ресурсів, рівень та інтенсивність використання яких формує нові фінансово-економічні, соціальні та екологічні стани господарської діяльності, що визначають способи її реалізації та задоволення ринкових

потреб і орієнтовані на генерацію максимального рівня прибутку або іншого ефекту відповідно до місії на протязі життєвого циклу підприємства. Виявлено, що поняття ресурсного потенціалу розвитку є багатоаспектним з позиції філософського, соціально-економічного, факторного і суб'єкт-об'єктного змісту.

Ідентифіковано рівні ресурсного потенціалу розвитку підприємства, кожному з яких відповідають певні характеристики: економічні (такі, що характеризують рух грошових потоків та ефективність реалізації місії підприємства), соціальні (такі, що характеризують вплив господарської діяльності на суспільство, у тому числі на працівників підприємства), екологічні (такі, що характеризують міру зв'язку господарської діяльності підприємства із залученням природних ресурсів та забрудненням довкілля). У дисертації систематизовано класифікаційні ознаки ресурсного потенціалу розвитку підприємства за такими критеріями: рівномірністю змін (біфуркаційний, рівномірний); якості процесу (прогрес, регрес, тиражування); напрямками забезпечення (технічний, організаційний, фінансовий, трудовий, інтелектуальний, інформаційний); сферами діяльності (операційний, інвестиційний, фінансовий); способом виміру (статичний, динамічний); рівнем інформаційного забезпечення (стохастичний, детермінований); типом використання (екстенсивний, інтенсивний).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури продемонстрував недостатній рівень обґрунтованості управлінських аспектів формування та використання ресурсного потенціалу, визначення його місця у забезпеченні розвитку, що вимагає проведення подальших досліджень у цій сфері. Тому в дисертації на основі виділення сукупності підсистем та їх взаємозв'язків і взаємообумовленості дії уточнено складові концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства, що дозволяє забезпечити досягнення цілей учасників господарських процесів на всіх стадіях господарської діяльності (рис. 1). Обґрунтовано, що реалізація концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства може здійснюватися шляхом прийняття управлінських рішень, які у роботі рекомендовано поділяти на три групи: оптимістичні, задовільні та песимістичні. Кожному з видів рішень відповідають певні траєкторії розвитку і рівні використання ресурсного потенціалу. Розроблені у роботі теоретичні засади управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства формують підґрунтя для розробки практичних інструментів оцінки фактичного рівня використання ресурсів і прогнозування фінансово-економічних результатів, що забезпечить підвищення ефективності господарської діяльності.

У другому розділі **«Закономірності формування та підвищення ресурсного потенціалу розвитку підприємства»** визначено сучасний стан ресурсного забезпечення процесів розвитку вітчизняних підприємств, систематизовано принципи управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства, розроблено науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Рис. 1. Рівні концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства

На основі оцінки використання ресурсів у господарській діяльності підприємств промислового сектору економіки України в інвестиційній, виробничій і комерційно-збутовій сферах виявлено тенденції розвитку, що характеризують розбалансованість якісних і кількісних змін за низкою показників (табл. 1). З'ясовано, що причинами розбалансованості змін є фактори макросередовища (домінування екстенсивного типу господарювання, за якого відбувається вичерпання непоновлюваних ресурсів і зростання вартості їх використання у процесі виробництва) та фактори мікросередовища (домінування переважно економічних критеріїв прийняття господарських рішень, відсутність дієвих інструментів оцінки та діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства).

Оцінка результатів використання ресурсів у господарській діяльності підприємств промислового сектору економіки України

Показники	Роки							
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Інвестиційна сфера								
Обсяги реалізованої продукції промисловості у розрахунку на 1 грн. інвестицій, грн./грн.	0,07	0,07	0,09	0,08	0,07	0,05	0,06	0,06
Виробнича сфера								
Частка матеріальних витрат в операційних витратах, %	-	66,8	65,6	65,8	61,5	64,1	64,0	63,8
Обсяги реалізованої продукції на одного працівника, тис. грн./особу	40,9	119,7	194,3	256,0	253,2	347,6	441,0	443,2
Кількість працівників, зайнятих у виробництві 1 тис. грн. реалізованої продукції, осіб/тис. грн.	24	8	5	4	4	3	2	2
Комерційно-збутова сфера								
Випуск промислової продукції у загальному обсязі випуску (в основних цінах), %	47,0	47,8	45,3	44,5	40,5	43,2	44,2	45,6

Для підвищення об'єктивності оцінки впливу зазначених факторів у роботі уточнено зміст принципів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства за стадіями виробничого процесу, що дозволяє врахувати в оцінках ступінь обмеженості ресурсів, рівень мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання, специфіку організації господарських процесів. Зазначені принципи поділено у роботі на групи: принципи, засновані на врахуванні інтересів підприємства-споживача ресурсів; принципи, засновані на необхідності забезпечення ефективного співробітництва між підприємствами у сфері обміну ресурсами; принципи, засновані на необхідності подолання конфліктів при використанні ресурсів у виробничих процесах; принципи, засновані на урахуванні необхідності задоволення потреб споживачів при виробництві продукції із бажаними ринковими характеристиками, що дозволяє відшкодувати здійснені витрати ресурсів та отримати прибуток для забезпечення процесів подальшого розвитку.

Аналіз результатів діяльності промислових підприємств України та Донецької області продемонстрував, що показники інтенсивності та ефективності використання ресурсів мають нестабільну динаміку, що обумовлено низькою якістю управлінських рішень внаслідок недосконалість інструментарію оцінювання можливостей розвитку підприємств при різних рівнях використання їх ресурсного потенціалу. З огляду на це у роботі запропоновано принципи діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Це принципи єдності, ранжування, порівнянності,

оперативності, кількісної обґрунтованості. Сформовано етапи діагностики, відповідно до яких діагностика здійснюється через формування системи базових характеристик господарської діяльності; проведення комплексного аналізу залежностей між факторами зовнішнього і внутрішнього середовища та інтенсивності залучення ресурсів для зростання потенціалу і прискорення розвитку.

Діагностику ресурсного потенціалу розвитку підприємства рекомендовано здійснювати на основі визначення функціональної залежності між обсягами витрат та доходів за статистичними формами звітності підприємства (рис. 2).

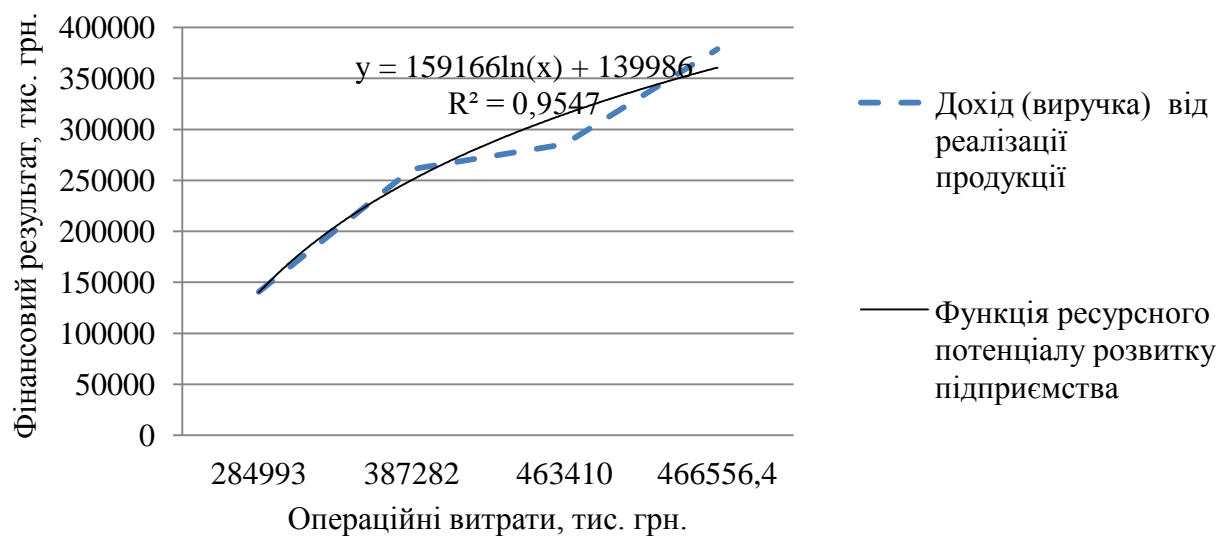

Рис. 2. Результати діагностики ресурсного потенціалу розвитку ВП Шахта «Росія» ДП «Селидіввугілля»

Отримане рівняння лінії тренду дозволяє оцінити першу похідну функції ресурсного потенціалу розвитку підприємства, яка відображає критичний рівень ресурсів, за якого відбувається зміна напряму формування потенціалу розвитку підприємства від інтенсивного до екстенсивного. Для умов ВП Шахта «Росія» ДП «Селидіввугілля» критичне значення оцінюється на рівні 159166 тис. грн. Це означає, що при подальшому нарощуванні обсягів використання ресурсів ресурсний потенціал розвитку буде використовуватись за екстенсивним типом. Застосування запропонованого науково-методичного підходу створює засади для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації обсягів залучених ресурсів та підвищення ефективності реалізації ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

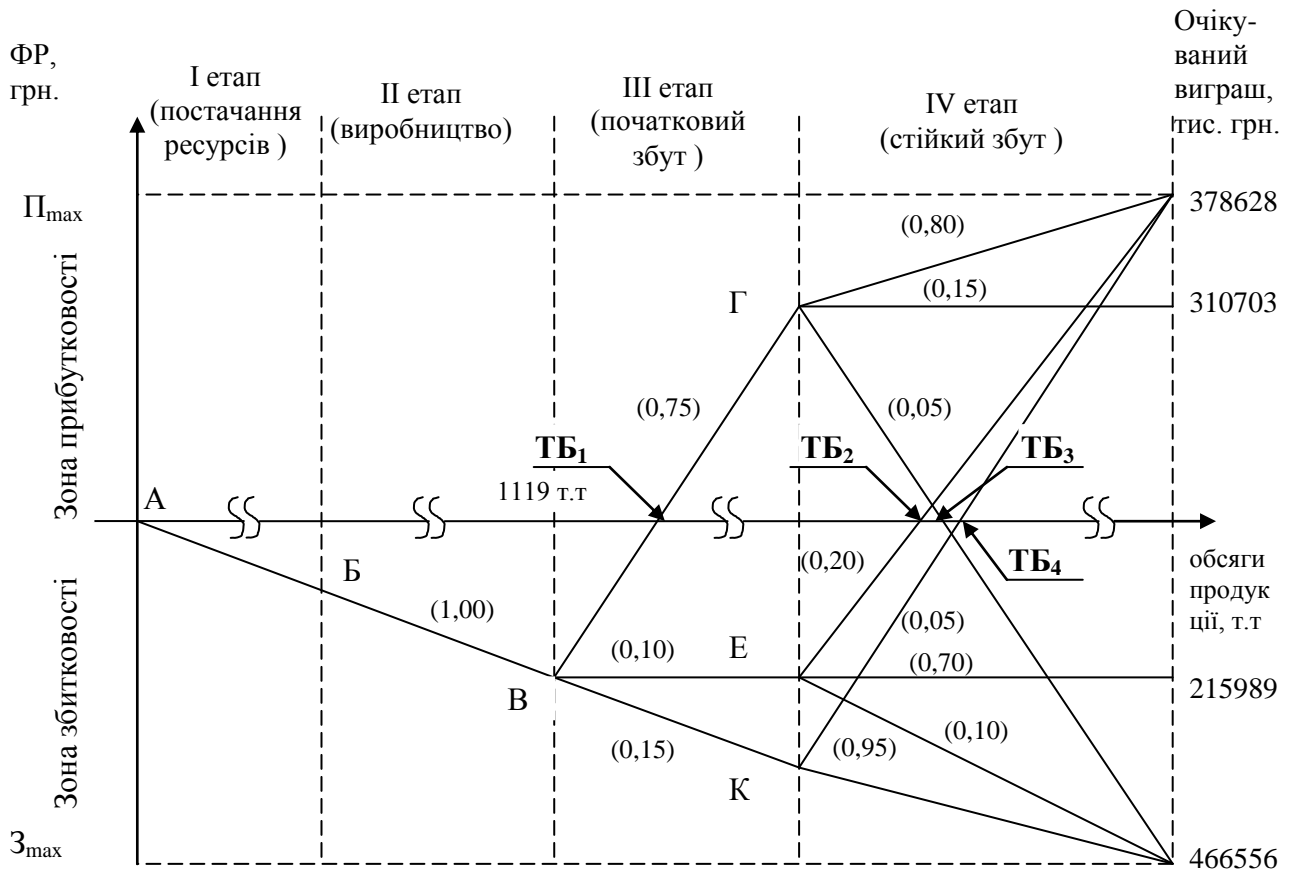
У третьому розділі «**Економічний інструментарій управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства**» розвинуто науково-методичні положення з оцінки умов досягнення безбиткового стану і забезпечення прибуткової діяльності підприємства; обґрунтовано науково-методичний підхід до обґрунтування доцільності використання стандартів управління якістю на підприємстві; запропоновано концептуальний підхід до

прийняття управлінських рішень на основі індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Встановлено, що реалізація завдань прискорення економічного розвитку при максимізації використання потенціалу підприємства вимагає залучення значної кількості обмежених ресурсів. У зв'язку з цим виникає загроза зростання витрат виробництва, що негативно відбивається на конкурентоспроможності продукції, що випускається. За цих умов прийняття рішень щодо вибору ресурсної бази виробництва диктується переважно локальними критеріями ефективності, що висуваються або з боку підприємства-виробника продукції, або з боку підприємства-постачальника ресурсів. За таких обставин виникає загроза підвищення конфліктності у процесі здійснення господарської діяльності підприємств. Це призводить до порушення економічних інтересів сторін, домінування принципів опортунізму у прийнятті господарських рішень, що обумовлює появу мотивів до уникнення витрат шляхом їх передачі третім особам. Тому у дисертаційній роботі обґрунтовано положення щодо організації співробітництва підприємств, що дозволяє забезпечити досягнення максимального рівня ефективності для кожного з партнерів.

У роботі стимули співробітництва рекомендовано поділяти на примусові та добровільні, граничними станами підприємства у випадку дії даних стимулів може бути або максимізація ефективності господарської діяльності, або повна відмова від виробничих процесів. Враховуючи, що мотиваційне підґрунтя прийняття рішень про співробітництво формують показники досягнення ефективності, у дисертації обґрунтовано науково-методичні положення з оцінки співвідношення між витратами і результатами діяльності підприємства при співставленні темпів їх зміни. Запропоновано визначати рівень ефективності співробітництва підприємств у сфері розподілу ресурсів на основі оцінки умов досягнення точки беззбитковості (рис. 3). Особливістю запропонованого підходу є формування карти траєкторій розвитку для монопродуктових підприємств (зокрема, вугледобувних) за трьома сценаріями – оптимістичним (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВГ), задовільним (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВЕ), песимістичним (відповідає напрямку, позначеному відрізком ВК). Крім того, пропонується виокремлення 4 етапів формування фінансового результату – залучення ресурсів, виробництво, початкова фаза збуту та збут. На кожному з етапів є можливим утворення точок біфуркації, в яких відбувається зміна траєкторії розвитку підприємства, врахування чого забезпечує підвищення обґрунтованості рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

Побудова карти траєкторій розвитку дозволяє виявити умови появи псевдоточок беззбитковості, в яких порушується канонічність критерію встановлення меж ефективності господарської діяльності підприємства. Як псевдоточку беззбитковості у роботі визначено критичне значення обсягу виробництва та продажу продукції, при перебільшенні якого підприємство отримує збитки (точка ТБ₃ на рис. 3).

де Π_{\max} , Z_{\max} – максимальні значення, відповідно, прибутку і збитку, тис. грн.;
 $TБ_i$ – значення точки беззбитковості за i -м сценарієм, тис. т

Рис. 3 Карта траєкторій результатів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства для умов ВП Шахта «Росія» ДП «Селидіввугілля»

Для вибору траєкторії розвитку у дисертаційній роботі рекомендовано оцінювати середнє значення очікуваного рівня фінансових результатів і здійснювати вибір траєкторії за критерієм максимуму фінансового результату у такий спосіб:

$$\overline{\Phi P} = \sum_{i=1}^3 \Phi P_i * P_i \rightarrow \max \quad (1)$$

де $\overline{\Phi P}$ – середній рівень очікуваного рівня фінансових результатів, грн.;

ΦP_i – рівень фінансових результатів при виборі i -ї траєкторії розвитку, грн.;

P_i – вірогідність реалізації i -ї траєкторії розвитку, частки одиниць (встановлена за результатами опитування фахівців підприємства).

Прийняття рішень щодо вибору обсягів та видів ресурсів, що споживаються підприємствами задля реалізації виробничих процесів, вимагає здійснення додаткових витрат для оцінювання якості вхідних ресурсів. За цих умов набувають важливості інструменти оцінювання відповідності технічних параметрів предметів праці вимогам власних технологічних процесів, що дозволяє у подальшому уникати відхилень від планових параметрів виробничої діяльності і зменшувати витрати на

контроль і регулювання поточної діяльності, ефективно реалізовувати заходи із контролю ризиків і мінімізації невизначеностей у сфері виробництва продукції та її подальшого споживання, забезпечити максимальну легітимність господарської діяльності, що значною мірою сприяє стабільній діяльності підприємства.

У роботі акцентовано увагу на необхідності створення та подальшого розвитку систем управління якістю, яка виступає важливим інструментом підвищення ефективності господарської діяльності підприємства. Ця задача реалізована шляхом розробки рекомендацій із обґрунтування доцільності впровадження стандарту ISO 14001:2004 на основі побудови матриці бальної оцінки рівня реалізації інтересів партнерів підприємства (постачальників та споживачів) у процесі співробітництва. Обґрунтовано, що впровадження зазначеного стандарту в умовах вугледобувного підприємства впливає на досягнення організаційних переваг у вигляді залучення нових споживачів/бізнес-партнерів або покращення рівня реалізації інтересів існуючих; отримання сталих конкурентних переваг; стабілізації бізнесу, встановлення чіткого розподілу відповідальності та повноважень у сфері виробництва; стандартизації процедур прийняття управлінських рішень у системі розподілу ресурсів. Забезпечуються також екологічні переваги через вплив на формування екологічних потреб суспільства і формування екологічної культури споживання; досягнення відповідності екологічному законодавству; перероблення відходів, використання вторинної сировини для зменшення залежності від постачальників; зменшення забруднення довкілля внаслідок попередження, а не усунення браку, зниження відсотку браку тощо. Комунікативні переваги пов'язані зі створенням позитивного іміджу підприємства у суспільстві; використанням сертифікату якості у рекламних цілях; підвищенням довіри партнерів; формуванням зразків (паттернів) для наслідування у галузі через зміцнення ділової репутації, престижу і авторитету підприємства; покращенням зв'язків із споживачами, розширенням ринків збуту.

У роботі здійснено порівняльний аналіз науково-методичних підходів до формування показників оцінювання ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Обґрунтовано необхідність використання індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства, що дозволяє врахувати траєкторію господарських процесів у динаміці. Систематизовано послідовність дій щодо розрахунку індикаторів, що дозволяють оцінити економічні, соціальні та екологічні характеристики ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Надано методичні рекомендації щодо обґрунтування комплексного індикатора ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Для розрахунку базових індикаторів у дисертації запропоновано процедуру поділу та оцінки показників на стимулятори і дестимулятори із встановленням коефіцієнтів вагомості при використанні методу аналізу ієрархій:

$$P_{ij}^{N+} = \frac{P_{i,j}^{+} - P_{\min ij}^{+}}{P_{\max ij}^{+} - P_{\min ij}^{+}}, \quad (2)$$

$$P_{ij}^{N-} = 1 - \frac{P_{ij}^- - P_{\min ij}^-}{P_{\max ij}^- - P_{\min ij}^-}, \quad (3)$$

де $P_{\min ij}^+, P_{\max ij}^+$ - максимальне та мінімальне значення показника-стимулятора за досліджуваний період;

$P_{\min ij}^-, P_{\max ij}^-$ - максимальне та мінімальне значення показника-дестимулятора, відповідно, за досліджуваний період.

Індикатор відповідної групи розраховується за формулою:

$$I_j = \sum_{ij}^n W_{ij} * P_{ij}^+ + \sum_{ij}^n W_{ij} * P_{ij}^-, \quad (4)$$

де I_j – індикатори економічної, соціальної та екологічної групи, відповідно, $j=1..3$;

W_{ij} – коефіцієнти вагомості.

Розрахунок комплексного індикатора ресурсного потенціалу розвитку підприємства, що враховує значення індикаторів економічної, соціальної та екологічної групи та коефіцієнтів їх вагомості, здійснюється за формулою:

$$I_j = \sum_{ij}^n W_{ij} * P_{ij}^+ + \sum_{ij}^n W_{ij} * P_{ij}^-, \quad (5)$$

Для умов ВП «Шахта «Росія» ДП «Селидіввугілля» і ВП «Шахта імені М.І. Калініна» ДП «Донецька вугільна енергетична компанія» виконано розрахунок індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства (рис.4).

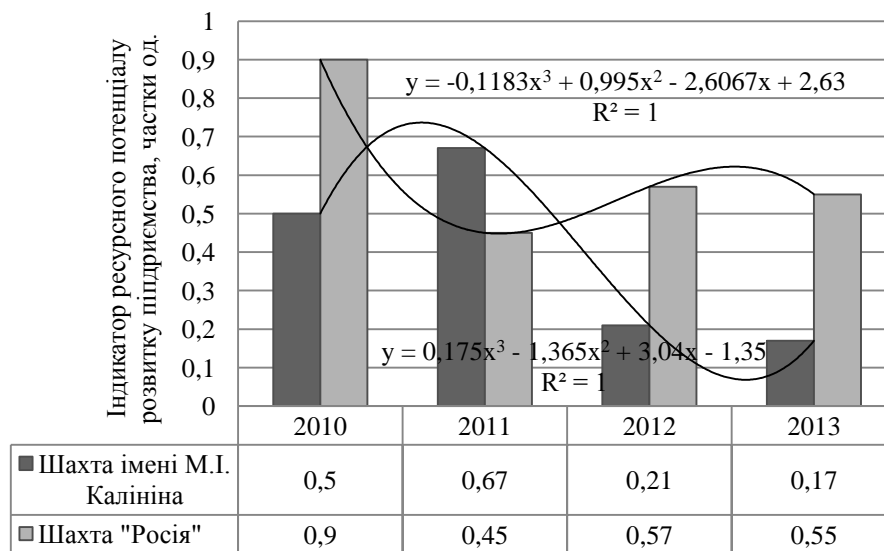

Рис. 4. Графічна інтерпретація комплексного індикатора ресурсного потенціалу розвитку підприємств

З метою забезпечення реалізації заходів щодо підвищення ефективності господарської діяльності підприємств на основі зміни інтенсивності залучення ресурсів у роботі розроблено послідовність обґрунтування та реалізації рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства. Особливістю запропонованої послідовності етапів прийняття

рішень є комплексне охоплення функцій управління господарською діяльністю підприємства, що включають планування, організацію, контроль та регулювання. За результатами використання запропонованої послідовності розрахунків рекомендовано наступні варіанти управлінських рішень: рішення щодо економії ресурсів при зростанні значення комплексного індикатора ($y' > 0$) або рішення щодо залучення додаткових ресурсів при зменшенні значення комплексного індикатора ($y' < 0$). Розроблений інструментарій створює підґрунтя для прийняття випереджаючих рішень, орієнтованих на максимізацію ефективності господарської діяльності підприємства з урахуванням минулого досвіду прийняття рішень.

ВИСНОВКИ

Основний результат проведених теоретичних і практичних досліджень полягає у розвиненні теоретичних засад і розробці комплексу методичних рекомендацій щодо управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства для забезпечення підвищення ефективності його господарської діяльності.

1. На основі дослідження сучасних концепцій розвитку виокремлено етапи еволюції місця та ролі ресурсів у забезпеченні господарської діяльності підприємства. Визначено, що сформовані на підприємстві комбінації ресурсів впливають на можливості підприємства щодо виробництва продукції та отримання фінансово-економічних результатів для забезпечення його подальшого розвитку. Виокремлено статичний аспект, пов'язаний із реалізацією можливостей підприємства до випуску продукції, та динамічний аспект, пов'язаний із нарощуванням обсягу ресурсів за кількісними та якісними характеристиками у майбутніх періодах господарювання, як базові характеристики ресурсів.

2. Уточнено сутність поняття «ресурсний потенціал розвитку» шляхом встановлення підпорядкованості понять «ресурси», «потенціал», «розвиток». Ресурсний потенціал розвитку підприємства визначено як сукупність відносин, що виникають на підприємстві з приводу залучення та використання ресурсів, рівень та інтенсивність використання яких формує нові фінансово-економічні, соціальні та екологічні стани господарської діяльності, що визначають способи її реалізації та задоволення ринкових потреб і орієнтовані на генерацію максимального рівня прибутку або іншого ефекту відповідно до місії на протязі життєвого циклу підприємства.

3. Сформовано складові концепції управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства на основі виділення мети, системи принципів, основних завдань, функцій, інструментарію та результатів. Особливістю запропонованої концепції є виділення сукупності підсистем прийняття рішень, орієнтованих на вибір траєкторії розвитку залежно від обраного сценарію – оптимістичного, задовільного, песимістичного, що дозволяє оцінити рівні використання ресурсного потенціалу і забезпечити процеси якісних та кількісних змін у майбутніх періодах господарювання.

4. Визначено тенденції розвитку промислового сектору України, що

характеризуються розбалансованістю за якісними та кількісними характеристиками господарської діяльності підприємств. Виявлено основні ознаки недосконалості існуючого способу використання ресурсного потенціалу: вичерпання непоновлюваних ресурсів, низький рівень задоволення соціальних потреб працівників, використання застарілих технологій внаслідок відсутності інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, що свідчить про низьку ефективність формування та реалізації ресурсного потенціалу та уповільнення розвитку підприємств.

5. Розкрито зміст та систематизовано принципи управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства з урахуванням стадій виробничого процесу. Основу систематизації становлять три базові групи принципів, засновані на врахуванні інтересів підприємства, партнерів та споживачів. Використання даних принципів при управлінні ресурсним потенціалом розвитку підприємства дозволяє врахувати ступінь обмеженості ресурсів, рівень мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання, специфіку організації господарських процесів.

6. Обґрунтовано необхідність застосування методів діагностики ресурсного потенціалу розвитку в умовах нестабільної динаміки інтенсивності й ефективності використання ресурсів у господарській діяльності промислових підприємств. Визначено зміст основних принципів діагностики і рекомендовано послідовність здійснення процедури діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Основою діагностики є встановлення функціональної залежності між обсягами використаних ресурсів і отриманих доходів та визначення критичного обсягу ресурсів, при досягненні якого відбувається зміна траєкторії розвитку підприємства.

7. Удосконалено науково-методичний підхід до оцінки умови досягнення беззбиткового стану і забезпечення прибуткової діяльності підприємства на основі вибору траєкторій розвитку за оптимістичним, задовільним та песимістичним сценаріями з урахуванням фінансового результату та ймовірності реалізації відповідного сценарію. Використання такого підходу дозволяє уникнути псевдоточок беззбитковості, досягнення яких обумовлює отримання збитків у подальшому розвитку підприємства.

8. Запропоновано науково-методичні рекомендації з обґрунтування доцільності використання стандартів управління якістю на підприємстві на прикладі використання стандарту ISO 14001 через розкриття змісту організаційних, екологічних і комунікативних переваг, які отримує підприємство при управлінні ресурсним потенціалом розвитку. Практичне значення запропонованого підходу полягає у формуванні передумов для зниження витрат на здійснення заходів з перевірки якості вхідних ресурсних потоків та виробленої продукції.

9. Розроблено концептуальний підхід до прийняття управлінських рішень на основі індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства, що передбачає поділ характеристик ресурсного потенціалу розвитку на економічні, соціальні й екологічні з подальшим їх віднесенням

до груп стимуляторів чи дестимуляторів при встановленні коефіцієнтів вагомості. Обґрунтовано комплексний індикатор, на основі значення якого приймаються рішення щодо залучення додаткових ресурсів або їх вилучення з виробництва для забезпечення ефективної реалізації ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділи у колективних монографіях

1. Белоусова К.О. Особливості впливу використання ресурсного потенціалу територій на збалансованість соціо-еколого-економічного розвитку / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова, О.О. Кулаков // Просторова економіка: концепції, моделі та регіональні аспекти: монографія / за ред. П.В. Захарченка, Т.П. Несторенко. – Бердянськ: Видавець Ткачук, 2012. – С.205-216.

Особистий внесок: охарактеризовано стан ресурсовикористання в економічній діяльності суб'єктів господарювання.

2. Белоусова К.О. Система цілей ресурсного менеджмента на підприємствах / О.Ю. Попова, К.А. Белоусова, Е.Ю. Томашевская // Социально-экономические проблемы адаптации реального сектора в современных условиях: монография. – Макеевка-Ялта: Ноулидж(Донецкое отделение), 2013. – С.138-144.

Особистий внесок: оцінено динаміку використання ресурсів у господарській діяльності підприємств промислового сектору економіки України та обґрунтовано напрями підвищення ефективності їх використання.

Статті у наукометричних базах

3. Belousova K.A. Role of natural resource potential in economic growth of Ukrainian economy: institutional dimension / O.Y. Popova, K.A. Belousova, E.Y. Tomashevskaya, A.A. Kulakov // Економіка промисловості. – 2013. – № 1-2 (61-62). – С. 297-302.¹

Особистий внесок: виявлено зв'язок між рівнем використання ресурсів та темпами економічного зростання.

Статті у наукових фахових виданнях

4. Белоусова К.О. Ресурсний потенціал розвитку підприємства: сутність та принципи оцінювання / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер.: Економіка. – Вип. 227: Розвиток сучасної логістико-орієнтованої економіки. – Донецьк: ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – С. 190-199.

Особистий внесок: розкрито зміст та сутність основних принципів оцінювання ресурсного потенціалу розвитку підприємства

5. Белоусова К.О. Еволюція ролі та змісту ресурсів у формуванні потенціалу розвитку підприємств / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. –

¹ Журнал індексується у міжнародних наукометричних базах: РІНЦ, DRJI, Research Bible, IndexCopernicus.

2012. – №11(182), ч.1. – С.403-408.

Особистий внесок: визначено зміст етапів еволюції складу та ролі ресурсних потоків у господарській діяльності підприємства.

6. Белоусова К.О. Характеристика стимулів співробітництва підприємств в системі розподілу ресурсів господарської діяльності / К.О. Белоусова // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: економіка: зб. наук. пр. – Ужгород: УНУ, 2013. – Вип. 2 (39), ч. 2. – С. 24-29.

7. Белоусова К.О. Концептуальні засади управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства / К.О. Белоусова // Вісник національного університету. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку [зб. наук.-приклад. праць]. – Львів: Вид-во «Львівської політехніки», 2013. – №776. – С. 3-10.

8. Белоусова К.О. Науково-методичні аспекти оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства / К.О. Белоусова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – №11(200). – С. 28-31.

9. Белоусова К.О. Ресурсний потенціал розвитку підприємства: зміст та основні ознаки / К.О. Белоусова // Збірник наукових праць Національного університету водного господарства та природокористування. – Рівне : НУВГП, 2013. – №2, вип. 19. – С.58-66.

10. Белоусова К.О. Особливості використання стандарту ISO 14001 в системі ресурсного менеджменту на підприємстві / К.О. Белоусова // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Сер. : Економіка. – Вип. 267: Економічні та екологічні механізми розвитку України та її регіонів. – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – Т. XIV. – С. 328-337.

11. Белоусова К.О. Індикаторна оцінка ресурсного потенціалу розвитку підприємства / К.О. Белоусова // Вісник Одеського національного університету. Сер.: економіка. – 2013. – Т.18, вип. 3/1. – С. 35-38.

12. Белоусова К.О. Особливості формування точок беззбитковості при прийнятті рішень з управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства [Електронний ресурс] / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова // Ефективна економіка. – 2014. – №1. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>

Особистий внесок: Побудовано карту траєкторій результатів управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

Статті у зарубіжних виданнях

13. Belousova K.A. Justification of directions of intensification of business activity of an industrial enterprise / O.Y. Popova, K.A. Belousova, E.Y. Tomashevskaya. – Germany : European Applied Sciences. – 2013. – Vol. 2, № 9. – P. 100-103.

Особистий внесок: сформовано умову інтенсифікації використання ресурсів в забезпеченні розвитку підприємства.

Матеріали наукових конференцій

14. Белоусова К.О. Ресурсно-інноваційний потенціал підприємства:

сутність та принципи оцінювання / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу: зб. тез допов. V-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 29 верес. – 1 жовт. 2011 р.). – Суми: ТОВ «ТД «Папірус», 2011. – С. 170-172.

Особистий внесок: уточнено економічний зміст та види ресурсного потенціалу підприємства.

15. Белоусова К.О. Шляхи вирішення протиріч при використанні стандарту ISO 14001 в системі ресурсного менеджменту на підприємстві / К.О. Белоусова // Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України : матеріали II-ї Всеукр. наук.-практ. та студ. конф. (м. Донецьк, 3-5 квіт. 2012 р.). – Донецьк: ДонНТУ, 2012. – С. 110-112.

16. Белоусова К.О. Еволюція складу та ролі ресурсних потоків в забезпеченні економічного зростання / О.Ю. Попова, К.О. Белоусова // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали допов. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 3-5 квіт. 2012 р.): у 8 т. – Суми: СумДУ, 2012. – Т. 1. – С. 139-141.

Особистий внесок: систематизовано етапи еволюції складу та ролі ресурсних потоків у господарській діяльності підприємства.

17. Белоусова К.О. Види стимулів співробітництва підприємств у системі розподілу ресурсів / К.О. Белоусова // Перспективи розвитку економіки в ринкових умовах: матеріали II-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 15-16 берез. 2013 р.). – Мукачево: Мукачівський державний ун-т, 2013. – С. 18-20.

18. Белоусова К.О. Характеристика співробітництва підприємств у розподілі ресурсів / К.О. Белоусова // Збірка матеріалів днів теорії та практики інвестування: Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молодих вчених «Сучасні проблеми управління інвестиційною та інноваційною діяльністю» (м. Донецьк, 28-29 берез. 2013 р.). – Донецьк: ДонНТУ, 2013. – С. 22-25. – 1 електрон. опт. диск (CD-R).

19. Белоусова К.О. Складові системи ефективної реалізації ресурсного потенціалу розвитку промислового підприємства / К.О. Белоусова // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури : тези допов. II-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16-18 трав. 2013 р.). – Львів : Вид-во «Львівської політехніки», 2013. – С. 240-241.

АНОТАЦІЯ

Белоусова К.О. Управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет», Донецьк, 2014.

Дисертаційна робота присвячена розв'язанню актуального наукового

завдання щодо розробки теоретичних засад і практичних рекомендацій з підвищення ефективності господарської діяльності підприємства на основі розробки інструментарію управління ресурсним потенціалом його розвитку.

Обґрунтовано доцільність використання ресурсної концепції розвитку для розробки інструментарію підвищення ефективності господарської діяльності підприємств. Здійснено аналіз еволюції місця та ролі ресурсів у забезпеченні розвитку підприємства. Охарактеризовано зміст ресурсів, визначено їх зв'язок із потенціалом та розвитком підприємства. Уточнено економічну сутність та види складових ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Сформовано концептуальні засади управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства.

На основі аналізу результатів господарської діяльності визначено сучасний стан ресурсного забезпечення процесів розвитку вітчизняних підприємств. Систематизовано принципи управління ресурсним потенціалом розвитку підприємства. Розроблено науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу розвитку підприємства. Сформовано етапи діагностики та обґрунтовано критичний обсяг ресурсів, при досягненні якого відбувається зміна траєкторії розвитку підприємства.

Розвинуто науково-методичні положення з оцінки умов досягнення беззбиткового стану та забезпечення прибуткової діяльності, що створює можливості для уникнення псевдоточок беззбитковості у господарській діяльності підприємства. Обґрунтовано науково-методичний підхід до визначення доцільності впровадження стандарту ISO14001:2004. Запропоновано науково-методичний підхід до прийняття управлінських рішень на основі індикаторної оцінки ресурсного потенціалу розвитку підприємства.

Ключові слова: управління, розвиток, потенціал, ресурс, ресурсний потенціал розвитку підприємства, ефективність, індикатор, рішення.

АННОТАЦИЯ

Белусова К.А. Управление ресурсным потенциалом развития предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Государственное высшее учебное заведение «Донецкий национальный технический университет», Донецк, 2014.

Диссертационная работа посвящена решению актуального научного задания разработки теоретических принципов и практических рекомендаций по повышению эффективности хозяйственной деятельности предприятия на основе разработки инструментария управления ресурсным потенциалом его развития.

В диссертации обоснована целесообразность использования ресурсной концепции развития для разработки инструментария повышения

эффективности хозяйственной деятельности предприятия. Определено, что различные комбинации ресурсов обуславливают различные уровни текущих и перспективных возможностей производственного процесса. Охарактеризовано содержание ресурсов предприятия и обосновано повышение степени неопределенности современного инструментария ресурсного менеджмента. Выделены характеристики ресурсов и особенности их участия в реализации производственной функции. Проанализированы этапы эволюции места и роли ресурсов в обеспечении развития предприятия. Обоснована необходимость объединения понятий «ресурсы», «потенциал» и «развитие» в понятие «ресурсный потенциал развития предприятия». Уточнена экономическая сущность и виды составляющих ресурсного потенциала развития предприятия. Идентифицированы уровни ресурсного потенциала развития предприятия, каждому из которых соответствуют определенные характеристики – социальные, экономические, экологические. Сформированы уровни концепции управления ресурсным потенциалом развития предприятия, основу которой составляют управленческие решения, ориентированные на выбор траектории развития предприятия и уровни использования ресурсов.

На основе анализа результатов хозяйственной деятельности определено современное состояние ресурсного обеспечения процессов развития отечественных предприятий. Выявлена разбалансированность количественных и качественных изменений по ряду показателей, причинами которой являются изменения состояний внешней и внутренней среды хозяйствования. Систематизированы принципы управления ресурсным потенциалом развития предприятия. К ним отнесены принципы, основанные на учете интересов предприятия-потребителя ресурсов; принципы, основанные на необходимости преодоления конфликтов между предприятиями в сфере обмена ресурсами; принципы, основанные на учете необходимости удовлетворения интересов потребителей. Для обеспечения качества управленческих решений в работе предложены принципы диагностики ресурсного потенциала развития предприятия и разработаны этапы диагностики. Диагностику ресурсного потенциала развития предложено осуществлять путем нахождения функциональной зависимости между объемами операционных затрат и финансовым результатом, что позволяет оценить критический объем привлечения ресурсов, при достижении которого меняется траектория развития предприятия.

Представлены рекомендации по организации сотрудничества предприятий в системе ресурсного менеджмента, что позволяет избежать конфликтности и оппортунизма. Систематизированы стимулы сотрудничества и обоснована целесообразность оценки эффективности сотрудничества на основе построения карты траекторий развития предприятия. Определены условия достижения безубыточного состояния предприятия и обеспечения прибыльной работы. Обоснована возможность появления псевдоточек безубыточности, охарактеризованы способы выбора траектории развития на основе критерия максимума финансового результата

деятельности предприятия.

Предложены рекомендации по развитию систем управления качеством при потреблении ресурсов. Обоснована возможность достижения ряда организационных, экологических и коммуникативных преимуществ использования стандарта ISO14001:2004. Показана необходимость использования индикаторной оценки ресурсного потенциала развития предприятия, что позволяет учесть траекторию хозяйственных процессов в динамике. Систематизирована последовательность действий по расчету индикаторов, позволяющих оценить экономические, социальные и экологические характеристики ресурсного потенциала развития предприятия. Даны методические рекомендации по обоснованию комплексного индикатора ресурсного потенциала развития предприятия. Разработана последовательность этапов принятия решений по управлению ресурсным потенциалом развития предприятия исходя из значения комплексного индикатора ресурсного потенциала развития предприятия.

Ключевые слова: управление, развитие, потенциал, ресурс, ресурсный потенциал развития предприятия, эффективность, индикатор, решение.

SUMMARY

Belousova K.A. Management the resource potential of enterprise development. – Manuscript.

Thesis for candidate's degree in economics in specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by sectors). – State higher educational establishment «Donetsk National Technical University», Donetsk, 2014.

The thesis is devoted to the actual scientific problem of the elaboration of the theoretical principles and practical recommendations to improve the efficiency economic activity of enterprise by creating the tools for management the resource potential of its development.

The content of enterprises resource is characterized. The features and resources especially their participation in the production function is proposed. The economic nature and types of components of the resource potential of the enterprise are developed. Levels of management concepts the resource potential of the enterprise are formed. Principles of the resource potential of the enterprise are systematized. Principles of diagnosis of the resource potential of the enterprise development and stages for diagnosis are proposed. Expedience to evaluate the effectiveness of cooperation based on constructing maps trajectories of development of the enterprise. The possibility of breakeven pseudopoints is substantiated. The proposition for the development of quality management systems in resource consumption is worked out. The approach for resource potential indicator of enterprise development is defined.

Keywords: management, development, potential, resource, resource potential of enterprise development, efficiency, indicator, decisions.